

...vijon nga numri i kaluar 2023/2

GJON BORIÇI

Instituti i Historisë / Akademia e Shkencave e Shqipërisë
gjon.borici@asa.edu.al

NJË VËSHTRIM NË TERMA POLITIKO-EKONOMIKË NDËRMJET SHQIPËRISË DHE JUGOSLLAVISË NË PERIUDHËN 1945-1949 (Pjesa e tretë, prill – shtator 1948)

Abstrakt:

Pjesa e tretë e artikullit studimor mbi çështjet ekonomiko-politike ndërmjet Shqipërisë dhe Jugosllavisë, përqendrohet më së shumti tek elementët e krizës në marrëdhëniet ndërmjet dy vendeve. Për shumë kohë është folur e shkruar se shkaku i vërtetë i acarimit shqiptaro-jugosllav është ai ideologjik, por mendoj se ishte thellësisht ekonomik pas acarimit sovjeto-jugosllav për të njëjtat arsye. Rrënjët e kësaj krize filluan me acarimin Tito-Stalin që në fund të vitit 1947, duke u thelluar gjithnjë e më shumë në tre muajt e parë të vitit 1948. Presidenti i Jugosllavisë, Tito, nuk dëshironte më që Bashkimi Sovjetik të kishte një pozitë të privilegjuar ekonomike dhe rrjedhimisht politike në vendin e tij duke rritur në kulm përplasjet ndërmjet dy vendeve. Duke qenë se lideri sovjetik Stalin nuk dëshironte të shihej në sytë e botës si një kapitalist i fshehtë dhe për të ruajtur staturën e tij prej marksist-leninisti puritan, e akuzoi hapur në emër të Informbyrosë Titon dhe Partinë Komuniste Jugosllave (PKJ) si thelbësisht antimarksiste dhe antisocialiste duke i etiketuar si tradhtarë. Duke marrë shkas nga fjalët e rënda të Stalinit ndaj Titos dhe Jugosllavisë dhe duke qenë i ndërgjegjshëm për situatën e rëndë të varësisë ekonomike që kishte Shqipëria ndaj Jugosllavisë, edhe Enver Hoxha nuk hezitoi për asnjë moment që të rreshtohet pa asnjë mëdyshje në krah të Bashkimit Sovjetik, duke iu bashkuar "korit" të vendeve komuniste që e etiketuan si tradhtarë PKJ-në. Edhe kjo pjesë e studimit është mbështetur në dokumente të shumta arkivore, ku jo pak prej tyre prezantohen për herë të parë, si dhe në literaturën bashkëkohore ndërkombëtare. Metodologjia e përdorur në këtë artikull është analitike-krahasuese për të hedhur dritë në njërën prej

periudhave më thelbësore të fillimit të konsolidimit të regjimit komunist në Shqipëri.

Fjalë kyçe:

Shqipëri, Jugosllavi, Stalin, acarim, ekonomi, borxhe.

Hyrje

Në fillim të vitit 1948, koncepti i ndërtimit të socializmit nga një vend i vetëm do të sillte në qendër të vëmendjes rolin që duhej të kishte shteti në këtë proces kur tashmë bota ishte ndarë në dy blloqe kundërshtarë me modele të ndryshme politike dhe mbi të gjitha ekonomike.¹ Jugosllavia e mareshalit Tito, doli pararojë në përpjekjen për të zgjidhur këtë dilemë dhe për të treguar edhe një lloj pavarësie ekonomike dhe rrjedhimisht ideologjike ndaj Bashkimit Sovjetik (BS). Deri në fund të vitit 1947, vendi lider i komunizmit botëror ishte i pasfidueshëm brenda kampit që kishte krijuar vetë dhe me një prestigj në rritje në arenën ndërkombëtare. Në këtë dilemë të rrugës së ndërtimit të socializmit prej Jugosllavisë dhe forcës politike – Partisë Komuniste Jugosllave që e drejtonte atë kishte edhe një problem tjetër; atë të kombësive të ndryshme që përbënin Federatën Jugosllave. Nëse acarimi me BS-në dilte jashtë kontrollit të PKJ-së, pa dyshim do të kishte turbullira të forta brenda kombësive të ndryshme në Jugosllavi, çka mund të thoshte edhe shpërbërje e saj (Jugosllavisë). Për shumë vjet, acarimi jugosllavo-sovjetik i vitit 1948 është quajtur ideologjik dhe në fjalët e Eduard Kardelit "ishin zhvilluar dy pikëpamje ndërmjet nesh dhe rusëve për sa i përkiste çështjes së zhvillimit të socializmit; ose socializmi do të zhvillohej nëpërmjet bashkëpunimit ndërmjet popujve të barabartë ose nëpërmjet ekspansionit të BS-së siç do të dëshironin rusët".²

Nën dritën e hulumtimeve të reja arkivore dhe të studimit më të kujdesshëm të literaturës shkencore bashkëkohore ndërkombëtare, teza se acarimi Tito-Stalin i vitit 1948 ishte vetëm mbi baza ideologjike, për mendimin tim, nuk qëndron. Ideologjia u përdor për të fshehur arsyet e vërteta të acarimit mes dy vendeve, respektivisht ndërmjet dy

¹ Hilde Katrine Haug, *Creating a Socialist Yugoslavia; Tito, communist leadership and the national question* (New York: I.B. Tauris, 2012), 125.

² *Po aty.*

udhëheqësve, fakt që u pranua edhe nga Koçi Xoxe në njërën nga mbledhjet e Byrosë Politike për të cilën kam folur gjerësisht më poshtë. Nëpërmjet argumenteve thellësisht të mbështetura në burime primare arkivore dhe të literaturës më të fundit bashkëkohore shkencore ndërkombëtare, do të argumentoj tezën time në këtë pjesë të tretë të artikullit studimor mbi marrëdhëniet shqiptaro-jugosllave se, ishin pikërisht mosmarrëveshjet ekonomike ndërmjet Jugosllavisë dhe BS-së që çuan në acarimin ndërmjet tyre dhe se do të ishte pikërisht ky acarim që do të shpëtonte Shqipërinë nga tutela e varësisë ekonomike dhe rrjedhimisht politike prej shtetit fqinj verior. Pjesa e tretë e këtij artikulli shkencor është totalisht e mbështetur në burime autentike arkivore shqiptare dhe në literaturën më të fundit ndërkombëtare për të vërtetuar, sipas mendimit tim të mbështetur në këto burime, se ishin arsyet më së shumti ekonomike që çuan fillimisht në çarjen e marrëdhënieve Tito-Stalin, por që u mbajtën të fshehta për atë kohë duke i veshur acarimit Jugosllavi-BS një petk ideologjik. Megjithatë, duke mos pasur akses në burimet arkivore në Moskë dhe Beograd, diskutimin lidhur me këtë çështje të ndjeshme në një nga periudhat më të vështira të Luftës së Ftohtë e lë të hapur për diskutime të mëtejshme, nëse ndonjë nga kolegët apo lexuesit e interesuar paraqet prova të reja të ndryshme nga ato që kam gjetur unë deri në kohën e shkrimit të këtij artikulli.

Acarimi Tito-Stalin dhe dilema e Shqipërisë në marrëdhëniet me Jugosllavinë

Që në fillim të vitit 1946, Tito dhe besnikët e tij kishin arritur në përfundimin se ishin të pakënaqur për mënyrën se si po shkonin punët në ekonominë jugosllave.³ Pas një vizite të suksesshme që kishin kryer në Poloni dhe në Çekoslovakia, më 27 mars 1946, Tito filloi të japë direktivat e para lidhur me ndryshimet e menaxhimit të ekonomisë në Jugosllavi. Ai i quajti planet e mëparshme ekonomike "të pavlera" duke u përplasur në këtë mënyrë me hartuesin kryesor të politikave ekonomike jugosllave, Andrija Hebrang, i cili, nga ana e tij, çdo plan ekonomik e kishte mbështetur te sovjetikët.⁴ Ndryshimet ekonomike që zunë fill

³ Vladimir Unkovski-Korica, *The economic struggle for power in Tito's Yugoslavia: From World War II to Non-Alignment* (London: I.B. Tauris, 2016), 44.

⁴ *Po aty*, 45.

pikërisht në këtë kohë, u konsideruan radikale dhe pa dyshim do të kishin një çmim për t'u paguar.

Në vitin 1947, Jugosllavia filloi të ndërmerre një sërë hapash të pavarur në politikën e jashtme, ku më i dukshmi ishte dërgimi i armëve komunistëve grekë në luftën civile që po zhvillohej në Greqi.⁵ Dërgimi i armëve komunistëve grekë prej Titos, alarmoi Stalinit i cili nga ana e tij kërkoi një kontroll më të rreptë mbi Jugosllavinë.⁶ Jugosllavët, sipas Stalinit, po fitonin ndikim pasi edhe plani i tyre i vitit 1947 për të themeluar një konfederatë me Shqipërinë dhe Bullgarinë u bë publik nga lideri bullgar Dimitrov (Georgi Dimitrov) në fillim të vitit 1948.⁷ Për të kontrolluar totalisht Titon, ashtu siç kishte bërë me çdo udhëheqës tjetër në Europën Qendrore dhe Lindore, Stalini u përpoq t'i impononte liderit jugosllav nënshkrimin e një traktati mbi tregtinë i cili ishte totalisht në favor të BS-së.⁸ Sigurisht, Tito e kundërshtoi prerë propozimin e Stalinit për firmosjen e një traktati të tillë tregtar dhe pas këtij refuzimi, menjëherë ky i fundit e akuzoi liderin jugosllav për deviacionizëm dhe me një letër të hapur të datës 27 mars 1948, Partia Komuniste e Bashkimit Sovjetik akuzoi Jugosllavinë për armiqësi ndaj BS-së dhe fajtoje në tradhtinë ndaj rrugës së pastër marksiste-leniniste, por nuk guxoi të thoshte se ishte pikërisht refuzimi tregtar nga ana e Jugosllavisë shkak i kësaj "tradhtie". Megjithatë, edhe pse i vuri kundër të gjithë Informbyronë, Stalini i keqllogariti mundësitë e tij ndaj Jugosllavisë. Ai besonte se stalinistët fanatikë anëtarë të PKJ-së do ta rrëzonin Titon, por ndodhi krejt e kundërta, ata u lidhën më shumë rreth liderit të tyre.⁹ Keqllogaritja më e keqe ishte dështimi i Stalinit për të parandaluar që Jugosllavia t'i kthente sytë për mbijetesë nga Perëndimi.¹⁰ Duke qenë se nuk ia doli dot ta nënshtrohte, në fund të vitit 1948, lideri sovjetik urdhëroi një bllokadë të plotë tregtare të të gjithë Kampit Socialist ndaj

⁵ Ana Lalaj, "Shqipëria në vitet '40 – fqinjësi e vështirë", në konferencën shkencore *Shqipëria në kuadrin e sfidave globale të sigurisë*, 29 prill 2011, Tiranë: UFO University Press, 2011, 2-3; shih edhe Gjon Boriçi, *Marrëdhëniet shqiptaro-kineze në Luftën e Ftohtë (1956-1978)*, bot. II (Tiranë: GEER, 2022), 24.

⁶ Unkovski-Korica, *The economic struggle*, 57.

⁷ *Po aty*, 58.

⁸ Ian D. Armour, *A history of Eastern Europe 1918 to the present; Modernisation, Ideology and Nationality* (London: Bloomsbury Academic, 2021), 209.

⁹ *Po aty*, 210.

¹⁰ *Po aty*.

Jugosllavisë, e cila rezultoi në një humbje të menjëhershme prej 2 miliardë dinarësh për vendin ballkanik.¹¹

Si do të reagonte Shqipëria ndaj kësaj çarjeje të rëndë mes Jugosllavisë dhe Bashkimit Sovjetik? Mbledhja e Byrosë Politike e Partisë Komuniste Shqiptare (PKSH) e 14 marsit 1948, do të rezultonte përfundimtare lidhur me të ardhmen e Shqipërisë. Megjithatë, dukej sikur gjërat po shtyheshin pambarim për të mbyllur çështjen e bashkimit.* Më 12 prill 1948, në mbledhjen e Byrosë Politike u vendos që t'i dërgohej një letër ministrit sovjetik të Punëve të Jashtme Vjaçesllav Molotov, ku i kërkohej që të mos largoheshin këshilltarët sovjetikë nga Shqipëria.¹² Edhe në këtë mbledhje, zëri kryesor ishte Koçi Xoxe veçanërisht kur po diskutohej që t'i kërkohej përfaqësuesit jugosllav Savo Zllatiç se si e kishte menduar Jugosllavia përfshirjen e Shqipërisë në planin federativ dhe si do të ishte mënyra e organizimit të këtyre marrëdhënieve.¹³

Ndërkohë që Shqipëria po bëhej gati t'i falej Jugosllavisë, ndodh e papritura. Në mbledhjen e radhës të Byrosë Politike në datën 20 prill 1948, anëtari i Komitetit Qendror (KQ) të PKSH-së, Kristo Themelko [Shulja], njoftoi se ishte lajmëruar nga Beqir Balluku se Jugosllavia kishte dhënë urdhër që brenda tri ditëve të gjithë oficerët dhe instruktorët jugosllavë të largoheshin nga Shqipëria.¹⁴ E gjithë Byroja Politike

¹¹ Unkovski-Korica, *The economic struggle*, 72-73. "Brenda disa ditësh nga rezoluta e Kominform-it, Bashkimi Sovjetik dhe vendet e Europës Lindore ndërprejnë traktatet tregtare me Jugosllavinë dhe u vendos në total një bllokadë ekonomike në fund të vitit 1948. Mosdërgimi i materialeve, planeve dhe paisjeve nga Çekosllovakia, Hungaria, Polonia dhe Hungaria i kushtoi Jugosllavisë 2 miliardë dinarë, vlerë e cila reduktoi në maksimum dërgimin dhe shkëmbimin e mallrave ndërmjet Jugosllavisë dhe BS për vitin 1949".

* Shih më gjerësisht pjesën e dytë të studimit në "Studime historike", 2/2023.

¹² *Arkivi Qendror Shtetëror i Republikës së Shqipërisë* (më tej: *AQSH*), Fondi (më tej: F.) 14/Organet Udhëheqëse (më tej: OU), Viti (më tej: V.) 1948, Dosja (më tej: D.) 74, fleta (më tej: fl.) 1-2. Procesverbal në dorëshkrim i mbledhjes së Byrosë Politike të KQ të PKSH-së, mbi përgatitjen e një letre dërguar Molotovit për mostërheqjen e specialistëve sovjetikë nga Shqipëria, 12 prill 1948.

¹³ *Po aty*, fl. 3-4. "Raport i Koçi Xoxes mbi bisedën që ishte kryer me Savo Zllatiçin në lidhje me format e organizimit të marrëdhënieve të jugosllavëve me Shqipërinë dhe se si e kishin menduar ata [jugosllavët] ta përfshinin Shqipërinë në planet federale jugosllave".

¹⁴ *AQSH*, F. 14/OU, V. 1948, D. 78, fl. 1. Procesverbal në dorëshkrim i mbledhjes së Byrosë Politike të KQ të PKSH-së, mbi njoftimin që i ka bërë Beqir Ballukut gjenerali Kupreshanin për tërheqjen nga Shqipëria të të gjithë oficerëve dhe instruktorëve të qeverisë jugosllave brenda tri ditëve, 20 prill 1948.

shtangu. Menjëherë pas fjalës së Shules, Enver Hoxha kërkoi që Byroja Politike të hartonte një letër e cila do t'i dërgohej me urgjencë Titos.¹⁵ Si për të justifikuar lëvizjen e jugosllavëve, përsëri Shule mori fjalën dhe ia hodhi fajin vonesave që po i bënte Shqipëria formës së bashkimit me Jugosllavinë duke thënë se "ne e kemi lënë këtë çështje zvarrë".¹⁶ Nga ana tjetër, Enver Hoxha mori një qëndrim krej ndryshe nga ai i mbledhjes së mëparshme duke u shprehur se:

"Unë nuk jam i këtij mendimi. Këto janë çështje të rëndësishme dhe nuk mbarohen shpejt".¹⁷

Themelko i kujtoi Hoxhës se kur kishte qenë në Moskë, Stalini vetë i kishte thënë se duhej që Shqipëria të bashkëpunonte me Jugosllavinë dhe se çdo ndihmë e ardhur nga BS-ja do të vinte nëpërmjet Jugosllavisë.¹⁸ Në fakt, kjo pjesë e këtij procesverbali me dorëshkrim ka disa kontradikta të fjala e Shules. Pak më poshtë ai shprehet se "ne po i pyesim sovjetikët për çdo gjë" dhe se "nuk duhet të kemi marrëdhënie me një platformë me jugosllavët".¹⁹ Kontradikta këtu në fjalën e Shules është e dukshme. Ishte apo nuk ishte ai i gatshëm të nxiste bashkimin në një njësi federale me Jugosllavinë? Kjo pjesë e këtij procesverbali mbetet enigmë dhe po kaq mbetet edhe mospërfshirja në debat në këtë mbledhje e Koçi Xoxes.

Dënimi i "tradhtisë" jugosllave dhe "pastërtia" e PKSH-së

Pas Plenumit të përfundimit të zgjedhjeve lokale të 15-22 shkurtit 1948 dhe Plenumit VIII, dukej se fati i Shqipërisë nën Jugosllavinë ishte vulosur. Në fakt, nuk do të ndodhte kështu. Më 23 prill 1948, Byroja Politike mbledhet në mënyrë urgjente me urdhër të Enver Hoxhës pasi ky i fundit ishte njoftuar nga ambasadori sovjetik në Tiranë Çuvakin se, BS-ja do të tërhiqte brenda dy-tri ditëve të gjithë personelin e instruktorëve nga Shqipëria, për shkak të marrëdhënieve të Shqipërisë me Jugosllavinë.²⁰ Nga ky vendim i qeverisë sovjetike më i alarmuari pa

¹⁵ *Po aty.*

¹⁶ *Po aty.*

¹⁷ *Po aty.*

¹⁸ *Po aty.*

¹⁹ *Po aty.*

²⁰ *Po aty*, F. 14/OU, V. 1948, D. 80, fl. 1. Procesverbal në dorëshkrim i mbledhjes së Byrosë Politike të KQ të PKSH-së, mbi njoftimin që i kishte bërë Enver Hoxhës

dyshim ishte Hoxha vetë. Ai njoftoi Byronë se e kishte telefonuar Çuvakinin në orën 3:30 të mëngjesit, me lutjen parashtruar qeverisë sovjetike që ta rishikonte këtë vendim dhe ky i fundit i kishte thënë se do t'ia komunikonte menjëherë Molotovit kërkesën e qeverisë shqiptare.²¹ Në këtë mbledhje foli vetëm Enver Hoxha dhe askush tjetër. Ishte një mbledhje urgjente, procesverbali i së cilës është mbajtur në formën e dorëshkrimit pa u daktilografuar, ku shihet qartë alarmimi i Hoxhës lidhur me vendimin e qeverisë sovjetike. E kuptonte mirë se çdo të thoshte për pushtetin e tij një acarim me BS-në. Çfarë kishte ndodhur që BS-ja kishte marrë këtë vendim ndaj Shqipërisë?

Dy ditë pas mbledhjes së datës 23 prill 1948, më 25 prill Byroja Politike e KQ të PKSH-së me urdhër direkt të Enver Hoxhës, zhvilloi një tjetër mbledhje urgjente lidhur me dy letrat që Tito i kishte dërguar udhëheqjes shqiptare.²² Në dosjen përkatëse që kam hulumtuar, nuk jepet përmbajtja e letrave që Tito i kishte dërguar udhëheqjes në Tiranë, edhe pse në dokument theksohet fakti se të dyja letrat janë lexuar me zë [pa specifikuar nga kush], por bëhet fjalë për gjeneralin Kupreshanin (Milan Kuprešanin), emrin e të cilit e nxori "pa dashje" në mbledhjen e sqaruar më poshtë Kristo Themelko në këtë mbledhje të Byrosë Politike. Ishte një nga herët e rralla, kur Enver Hoxha i kërkoi Byrosë mendim të hapur për këto letra dhe se çfarë përgjigje duhej t'i kthente udhëheqja e PKSH-së Titos.²³

Sipas Gogo Nushit, i pranishëm në këtë mbledhje, një pjesë e udhëheqjes shqiptare akuzohej për mosbesim ndaj Jugosllavisë dhe se kjo gjë nuk ishte e vërtetë sipas tij.²⁴ Vetë Enver Hoxha bie dakord me mendimin e Nushit dhe, mbi të gjitha, shtoi se ishte i vetëdijshëm për sakrificat që kishte bërë Jugosllavia për të ndihmuar Shqipërinë.²⁵ Sipas Tuk Jakovës, i gjithë thelbi i problemit qëndronte te Federata dhe sipas tij

---

ministri fuqiplotë i BRSS-së në Tiranë, Çuvakin për tërheqjen e instruktorëve sovjetikë brenda dy-tri ditëve nga Shqipëria, 23 prill 1948.

²¹ *Po aty.*

²² *Po aty*, F. 14/OU, V. 1948, D. 82, fl. 38. Procesverbal i mbledhjes së Byrosë Politike, 25 prill 1948.

²³ *Po aty.*

²⁴ *Po aty.* Pjesë nga fjala e Gogo Nushit: "Një gjë del kjartë si përmbledhje e atyre gjërave, ai e thotë shqip se në një pjesë të udhëheqjes t'onë ka mosbesim. Ne e kemi parë është apo nuk është një gjë e tillë dhe themi se nuk ka një gjë të tillë, kemi pasur dyshime pas letrës së P.K.B. por para kësaj letre nuk kemi hasur asnjë mosbesim tek Jugosllavët, nuk ka pasë asnjë gjë të tillë".

²⁵ *Po aty.*

kjo gjë nuk mund të merrej e shkëputur nga vendet e tjera të Kampit Socialist.²⁶ Edhe vetë Jakova nuk e mohoi faktin që të ekzistonte një federatë e përbashkët shqiptaro-jugosllave dhe pengesa e vetme sipas tij ishte politike, megjithatë duheshin gjetur forma për të shkuar drejt saj²⁷ dhe nuk guxoi të përmendte arsyen e vërtetë të mosrealizimit të saj e cila ishte fillimisht ekonomike, siç e kam shpjeguar në pjesën e parë dhe të dytë të këtij studimi.* Pandi Kristo, i cili vetëm disa muaj më vonë do të akuzohej si projugosllav me Koçi Xoxen, u shpreh në këtë mbledhje se lidhshipi shqiptar kishte bërë mirë që kishte marrë mendimin e BS-së në lidhje me Federatën.²⁸ Tuk Jakova pas një pauze të shkurtër, nxori si konkluzion të vetin se PKJ-ja kishte dashur ta përdorte Shqipërinë si vegël për të pretenduar bashkimin me dëshirën e Shqipërisë.²⁹

Enver Hoxha nuk mund të mohonte atë se çfarë kishte vendosur një muaj më parë, kur kishte dhënë aprovimin për bashkimin e Shqipërisë me Jugosllavinë. Duke iu drejtuar Jakovës i thotë:

"Ti i di gjërat se si u zhvilluan. Faktet janë kështu e tani na thuhet se paska dyshim tek neve?"³⁰

Në të gjitha diskutimet e kësaj mbledhjeje ishte shumë e qartë se gjithkush po mendohej të justifikohej lidhur me situatën që ishte shkaktuar ndërmjet Shqipërisë dhe Jugosllavisë. Ishte e dukshme se Koçi Xoxes po i rrëshqiste situata nga duart, pasi kishte qenë një nga përkrahësit më të flaktë të politikës projugosllave të Shqipërisë dhe njeriu që kishte shprehur dakordësinë e plotë për vendosjen e divizionit ushtarak jugosllav në Korçë. Në këtë mbledhje, ai u përpoq ta mbronte qëndrimin e tij, por bëri një gabim tepër të madh duke deklaruar se Bashkimi Sovjetik mund ta sakrifikonte Shqipërinë dhe se ushtria shqiptare nuk rezistonte dot.³¹ Në mbështetje të Xoxes doli Themelko, i

²⁶ *Po aty.*

²⁷ *Po aty.*

* Shih më gjerësisht pjesën e parë dhe të dytë të këtij studimi të botuar në "Studime historike", 1/2023 dhe 2/2023.

²⁸ *Po aty.*

²⁹ *Po aty*, fl. 39. Pjesë nga fjala e Tuk Jakovës: "Unë kam nxjerrë këtë konkluzion, këtu del se K.C. i P.K.J. desh të na përdori neve si vegël që neve e duam bashkimin e do Shqipëria dhe të na përdori si votë".

³⁰ *Po aty.*

³¹ *Po aty.* Pjesë nga fjala e Koçi Xoxes: "Me çështjen e Divizionit janë të lidhura edhe ato që u thanë se Bashkimi Sovjetik e sakrifikon Shqipërinë e se ushtria jonë nuk reziston".

cili u përpoq të tregohej më "i zgjuar" se parafolësi duke u përpjekur të dukej si strateg gjeopolitik. Ai theksoi se nëse BS-ja sakrifikonte Shqipërinë, atëherë do t'i duhej të bënte lëshime në Iran e madje shkoi aq larg sa foli për t'i kërkuar llogari BS-së, edhe pse ky i fundit sipas tij ishte përgjegjës për fatin e popujve.³²

I gjithë thelbi i çështjes së kësaj mbledhjeje qëndronte te krijimi i Federatës. Vetë Enver Hoxha rimori fjalën duke deklaruar se kur ishte takuar me Savo Zllatiçin* për këtë çështje, ai i kishte thënë se nëse vinte vetë Tito në Shqipëri dhe bihej dakord, Shqipëria mund të merrte edhe Kosovën.³³ Kristo Themelko, i cili ishte po aq sa Xoxe projugosllav, në vijim deklaroi se gjatë takimeve që kishte pasur me gjeneralin Kupreshanin ky i fundit i kishte thënë se Jugosllavia nuk duhej të perceptohej si një vend që kërkonte të zaptonte Shqipërinë.³⁴

Enver Hoxha, duke ndier se krahu projugosllav në Shqipëri do të merrte tatëpjetën pas përplasjeve mes Jugosllavisë dhe BS-së që në fakt ishin "thembra e Akilit", çështje të cilat do t'i sqaroj më poshtë, e pyeti drejtpërdrejt Themelkon:

"Ç'mendon ti për letrat e Marshallit [Tito]?"³⁵

I pyetur drejtpërdrejt, Themelko nuk kishte se si të mohonte se kishte qenë pro politikës sipas propozimeve të gjeneralit jugosllav Kupreshanin dhe Zllatiçit, por u justifikua se këto propozime i mendonte se kishin ardhur nga "lart".³⁶ Edhe Enver Hoxha kishte qenë dakord, siç e kam paraqitur në pjesën e dytë të këtij studimi botuar në "Studime historike" 2/2023, por kësaj radhe ai u mundua të ndante dëshirën e paraqitur nga Savo Zllatiçi dhe Kupreshanin nga vendimmarrja e KQ të PKJ-së.³⁷ Themelko nuk mund t'i dilte kundër Enver Hoxhës dhe gjeti përsëri vend të justifikojë duke deklaruar se vetëm pasi e kishte

³² *Po aty*, fl. 39-40.

* Shih pjesën e dytë të këtij studimi në "Studime historike", 2/2023.

³³ *Po aty*. "Kur erdhi Savo te neve i thashë pse na bëhen tërthorazi këto propozime, ai tha se mundet të vijë edhe Titoja dhe mund t'u japim edhe Kosovën".

³⁴ *Po aty*, fl. 41. "Kupreshanin më ka thënë dy tri herë se mos mendoni që ne jemi një vend që kërkon të zaptojë Shqipërinë".

³⁵ *Po aty*, fl. 42.

³⁶ *Po aty*.

³⁷ *Po aty*. Pjesë nga fjala e Enver Hoxhës: "Ne thoshim si thoshte Savo vetë, që 'këto çështje janë të K.C. dhe këto të tjerat janë të miat'".

"këshilluar" Komandanti, atëherë ai kishte hezitur në çdo propozim të paraqitur nga jugosllavët.³⁸

Me një naivitet të denjë për një fillestar politik, Xhoxhi Blushi në fjalën e tij e vuri gishtin aty ku i dhimbte më shumë Enver Hoxhës: të çështja Nako Spiru. Blushi u shpreh se ishte i shqetësuar sepse ishte dënuar nga partia puna armiqësore e Spirut dhe tashmë na dilte se gabim nuk e kishte pasur ai, por partia.³⁹ Po partia kush ishte? Ishte Enver Hoxha. Blushi nuk mund të thoshte se kryetari dhe kryeministri e kishin pasur gabim dhe me atë çfarë deklaroi e përgjithësoi gabimin. Koçi Xoxe, nga ana e tij, duke kuptuar situatën u përpoq të dukej si më pak projugosllavi duke i quajtur manovrat e gjeneralit Kupreshanin të poshtra.⁴⁰ Po ashtu, ai sulmoi Jugosllavinë lidhur me marrëdhëniet e kësaj të fundit me BS-në, duke vënë në dukje atë që të tjerët nuk kishin guxuar se "*këputja e marrëdhënieve tregtare mes tyre kishte sjellë problemin politik*".⁴¹

Më qartë se kaq nuk kishte ku të shkonte. Xoxe me këtë fjali kishte goditur "thembrën e Akilit" dhe jo vetëm që dekonspiroi të vërtetën, por i dha fund dilemës mbi arsyen e vërtetë të acarimit Tito-Stalin. Ekonomia kishte qenë thelbi i acarimit të marrëdhënieve BS-Jugosllavi. Në diskutimet pasuese, Byroja Politike vendosi që t'u jepte të drejtë letrave që KQ i PKBS-së i kishte dërguar PKJ-së, ku e akuzonte për antisovjetizëm. Pyetjes së Enver Hoxhës se a kishte antisovjetizëm në qëndrimet jugosllave, Gogo Nushi i përgjigjet prerë se ishte dakord me letrat që kishte dërguar KQ i PKBS-së dhe se Shqipëria edhe pse kishte bërë çfarë i kishte thënë Jugosllavia në lidhje me partinë, legalizimin, kongresin etj., i kishte ndrequr gabimet e veta në frymën prosovjetike.⁴²

Më lart e kam theksuar si qëndronte çështja e acarimit sovjetojugosllav. Natyrisht në dokumentet shqiptare që kam hulumtuar përveç citimit të Xoxes, nuk tregohet në asnjë rresht arsyeja e vërtetë e "tradhtisë" jugosllave, arsye të cilën Xoxe e përmendi vetëm një herë dhe ndoshta ishte penduar që e kishte përmendur. Thelbi i acarimit të

³⁸ *Po aty.*

³⁹ *Po aty.* Pjesë nga fjala e Xhoxhi Blushit: "Tash na del si e papritur përgjigjja duke ditur se ne e dënuam punën e Nako Spirut, vijën e tija dhe tash na del se nuk jemi ne në rregull, na del se ndryshe veprojme në praktikë dhe ndryshe deklarojmë, kjo nuk më duket e drejtë".

⁴⁰ *Po aty*, fl. 44.

⁴¹ *Po aty.*

⁴² *Po aty*, fl. 46.

marrëdhënieve mes dy vendeve aq më tepër aleatë, janë pa dyshim çështjet ekonomike. BS-ja dhe Jugosllavia nuk bënëin përjashtim edhe në këtë rast. Jugosllavia për vitet 1947-1948 nuk mund të thuhet se kishte një pavarësi financiare nga BS-ja, por vendosi të vepronte sikur të ishte e pavarur. Hapat e saj në lidhje me krijimin e Federatës ballkanike me Shqipërinë dhe Bullgarinë, edhe pse fillimisht ishin përkrahur nga Stalini, më vonë u konsideruan prej këtij të fundit si fillim i pavarësisë jugosllave dhe, nga periudha janar-mars 1948, marrëdhëniet u karakterizuan nga acarime të forta politike ndërmjet dy vendeve.⁴³ Në mbledhjen e famshme të Byrosë Politike të PKBS-së të shkurtit 1948, Stalini aprovoi Federatën, por kundërshtoi dërgimin e trupave jugosllave në Shqipëri me arsyetimin se kërcënohej prestigji ndërkombëtar i BS-së.⁴⁴ Aprovimi i Stalinit për Federatën me Bullgarinë, por pa përmendur Shqipërinë, nga jugosllavët në mbledhjen e Byrosë të 1 marsit 1948, u cilësua si kontroll i tërthortë sovjetik, ndaj ata [jugosllavët] hodhën poshtë ndihmën sovjetike për industrinë e lehtë dhe vendosën të shtojnë investimet në industrinë e rëndë, veçanërisht atë ushtarake.⁴⁵ Kjo ishte e tepërt për Stalinin. Ai refuzoi bisedimet mes dy vendeve për çështjet tregtare, por Tito nuk denjoi të përfillte këtë masë të liderit sovjetik.⁴⁶ Madje, ai [Tito] shkoi edhe më larg duke filluar me kërkesë të tij bisedime tregtare me amerikanët mbi bazën e tregtisë së arit, duke u kërkuar atyre ndihmë financiare dhe asistencë teknike.⁴⁷

Ky veprim ishte përtej çdo limiti për Stalinin. Ai vendosi të tërhiqte të gjithë personelin ushtarak dhe civil nga Jugosllavia në fund të shkurtit 1948.⁴⁸ Nga data 20 mars 1948 kur Tito me kujdes i shkroi Molotovit, pati shkëmbime të ashpra në letra mes dy vendeve, të cilat arritën kulmin më 28 qershor lidhur me çarjen e pariparueshme ku Stalini nëpërmjet Informbyrosë e cilësoi Titon si antimarksist "tradhtar" dhe që kishte punuar në frymën kundër socializmit.⁴⁹

Ndërkaq, Byroja Politike e PKS-së vijonte të debatonte ideologjikisht lidhur me natyrën e marrëdhënieve me Jugosllavinë dhe "tradhtisë" së saj ndaj socializmit. Për Gogo Nushin, problemi më i madh

⁴³ Unkovski-Korica, *The economic struggle*, 58.

⁴⁴ *Po aty*.

⁴⁵ *Po aty*, fl. 58-59.

⁴⁶ *Po aty*, fl. 59.

⁴⁷ *Po aty*.

⁴⁸ *Po aty*, fl. 60.

⁴⁹ *Po aty*.

ishite se PKSH-ja nuk ishte legalizuar ende, nuk kishte bërë kongresin dhe se në problematikat e punëve të brendshme (Sigurimit) ishte ndier fort ndikimi i jugosllavëve.⁵⁰ Në të njëjtën frymë me Nushin diskutoi edhe Tuk Jakova, duke i quajtur të drejta të gjitha ato që kishte shkruar partia bolshevike e BS-së.⁵¹ Nesti Kerenxhi në frymën e një militanti ordiner në fjalën e tij, deklaroi se letra e PKBS-së ishte e drejtë edhe për faktin se partia bolshevike kishte shumë më tepër eksperiencë pasi i kishte kaluar të gjitha etapat dhe për këtë arsye kishte të drejtë!⁵² Si për t'i vënë kapak punës me Jugosllavinë, Enver Hoxha në fund të mbledhjes deklaroi se letra e partisë bolshevike ishte një armë me rëndësi, mbi të gjitha në radhë të parë për zhvillimin e drejtë të kritikës marksiste-leniniste.⁵³ Po sipas tij, letra e PKBS-së ndaj PKJ-së do të mbetej në histori për kritikën e drejtë që i bëhej KQ të PKJ-së dhe të një sërë udhëheqësve që kishin devijuar nga vija marksiste-leniniste, dhe se Byroja Politike e PKSH-së ishte krejtësisht dakord me akuzat dhe vërejtjet që i ishin bërë Jugosllavisë nga BS-ja.⁵⁴ Me pak fjalë, tashmë, sipas Hoxhës, kishte ardhur momenti që PKSH-ja të bënte kthesën e madhe dhe të rishikonte çdo politikë projugosllave që kishte ndjekur dhe se akuza që i ishte bërë se kishte krijuar një front antijugosllav, në fakt, sipas tij, kishte qenë kurth pasi pa dashje kishin marrë pjesë në një front antisovjetik.⁵⁵ Hoxha u betua në mbledhje se do të luftonte çdo formë antisovjetizimi, dhe se këtej e tutje ai dhe e gjithë Byroja do të ishin të patundur në qëndrimet prosovjetike.⁵⁶

Për t'i treguar Bashkimit Sovjetik se sa vasaal i bindur do të ishte, Hoxha urdhëroi që të përpilohej një letër drejtuar PKBS-së, ku të dilte qartë roli negativ i Jugosllavisë dhe rreziku që i vinte komunizmit nga vija politike e PKJ-së.⁵⁷ Koçi Xoxe e përkrahu "me vrap" këtë ide të Hoxhës duke deklaruar se PKSH-ja duhej të bënte një kritikë të shëndoshë në interesin e përgjithshëm të partisë dhe, si për të mbrojtur

⁵⁰ *AQSH*, F. 14/OU, V. 1948, D. 82, fl. 46. Vijim i procesverbalit të mbledhjes së Byrosë Politike, 25 prill 1948.

⁵¹ *Po aty*.

⁵² *Po aty*, fl. 53.

⁵³ *Po aty*, fl. 58.

⁵⁴ *Po aty*.

⁵⁵ *Po aty*, fl. 59.

⁵⁶ *Po aty*, fl. 60. "Për çështjen e antisovjetizmit, ne kemi qenë të patundur dhe në luftë kundra atyre që kanë qenë antisovjetikë të cilët ne i luftojmë dhe do t'i luftojmë me të gjitha forcat".

⁵⁷ *Po aty*, fl. 61.

veten, deklaroi se letra nuk duhej të ishte e qëllimshme.⁵⁸ Gjithashtu, Xoxe propozoi që në formulimin e letrës që do t'i dërgohej PKBS-së, të viheshin në dukje lidhjet dhe gjendja ekonomike e Shqipërisë.⁵⁹

Në fakt, problemet ekonomike në fillim të vitit 1948 për Shqipërinë po ndiheshin jo pak, madje që në fillim të vitit 1948. Në një raport të datës 15 janar 1948 për qytetin e Beratit, Komiteti i Partisë njoftonte KQ-në se ndërmarrjet qendrore nuk kishin furnizuar në mënyrë të rregullt popullatën.⁶⁰ Po ashtu, një tjetër problem që njoftohej nga qyteti i Beratit ishte edhe çështja e kuadrit të partisë, niveli i të cilit linte shumë për të dëshiruar.⁶¹ Për sa i përkiste situatës politike, të bëjnë përshtypje raportet e shumta të dërguara nga komitetet e partisë nëpër rrethe ku dënohej "tradhtia" e Titos ndaj kauzës së komunizmit.⁶² Problemet ekonomike që po haste vendi nga të gjitha rrethet justifikoheshin me situatën e nderë ndërkombëtare që po kalonte globi, e veçanërisht me situatën aktuale në Jugosllavi.⁶³ Gjendja "e nderë" që ekzistonte në Jugosllavi kishte ndikuar, sipas raporteve, jashtëzakonisht shumë në daljen sërish në pah të elementëve reaksionarë dhe të klerit katolik në qytetin e Shkodrës.⁶⁴

Ishte e dukshme se pas acarimit dhe prishjes së marrëdhënieve me Jugosllavinë, Shqipërisë do t'i shtoheshin edhe më shumë hallet ekonomike. Për këtë arsye ishin dhënë direktiva të qarta, veçanërisht për të konfiskuar sa më shumë monedha ari nga qytetarët shqiptarë kudo që i fshihnin. Në një raport për Policinë Popullore të datës 30 prill 1948, njoftohej KQ i PKSH-së se ishin konfiskuar për tremujorin e parë të këtij

⁵⁸ *Po aty*.

⁵⁹ *Po aty*.

⁶⁰ *AQSH*, F. 14/Strukturat (më tej: Str), V. 1948, D. 4, fl. 2. Raporte dyjavore të ardhura nga rrethet për KQ-në, lidhur me situatën politike dhe ekonomike në Shqipëri.

⁶¹ *Po aty*, fl. 24.

⁶² *AQSH*, F. 14/Str., V. 1948, D. 10, fl. 104. Raport nga Shkodra i datës 31 korrik 1948.

⁶³ *Po aty*, fl. 113. Pjesë nga raporti i Komitetit të Partisë të rrethit Shkodër, 1 shtator 1948: "Ngjarjet e fundit që kanë ndodhë në arenën ndërkombëtare siç asht ashpërsimi i luftës politike dhe ashpërsimi i kontradiktave të Kampit të madh Demokratik Anti-Imperialist dhe atij imperialist, siç asht lufta që po zhvillohet në Greqi, Kinë, Palestinë etj., e sidomos që nga deklarimi i gjendjes së krijuar në Jugosllavi, kanë ba që edhe në rrethin tonë të ndigjohet njëfarë acarimi i gjendjes politike, ngase këtu ka shumë elementë të goditun nga ana e Pushtetit tonë, për shkak të aktivitetit të tyne reaksionar dhe të pjesëmarrjes së tyne në lëvizjet e Hasan Isufit, Llesh Marashit e të Jup Kazazit me Postribën kundër qytetit të Shkodrës".

⁶⁴ *AQSH*, F. 14/Str., V. 1948, D. 12, fl. 131. Raport i muajit gusht 1948 për rrethin e Shkodrës.

viti në të gjitha rrethet e vendit 20 mijë napolona ar.⁶⁵ "Tradhtia" jugosllave u "diskutua" gjerësisht në aktivet e PKSH-së nëpër rrethe nën drejtimin e mbikëqyrjen e plotë të të dërguarve më kryesorë të KQ-së dhe të gjithë pjesëmarrësit pa diskutim aprovuan rezolucionin e PKBS-së. Ata shprehën mbështetjen e plotë për Enver Hoxhën dhe dënuan klikën projugosllave të Koçi Xoxes.⁶⁶ Megjithatë, ishte e pamundur të mos bëhej një "autokritikë" me një nivel të mjerueshëm ideologjik e politik gjatë mbledhjeve të forumeve të partisë nëpër rrethe, ku justifikimet ishin sa për sy e faqe dhe ku shfaqësohej totalisht udhëheqja e PKSH-së.⁶⁷ Komunikata e PKSH-së u lexua në çdo aktiv në rrethe dhe u aprovua në të gjitha mbledhjet.⁶⁸

Situata në marrëdhëniet ndërmjet Bashkimit Sovjetik dhe Jugosllavisë po precipitonte me shpejtësi. Byroja Politike e PKSH-së duhej patjetër të merrte masa energjike për të treguar përpara BS-së se e dënonte vijën jugosllave. Për këtë arsye, pas dërgimit të letrës së dytë nga BS-ja kundër Jugosllavisë, në datat 13-14 maj 1948, Byroja Politike zhvilloi një tjetër mbledhje maratonë ku mori në shqyrtim letrën e PKBS-së.⁶⁹ Nuk do të kishte dyshim se nga të tërë pjesëmarrësit në atë mbledhje madje edhe më projugosllavët, si Pandi Kristo, Kristo Themelko e mbi të gjithë Koçi Xoxe, nuk do të kurseheshin duke thënë se sa gabim po

⁶⁵ *Po aty*, F. 14/Str., V. 1948, D. 56, fl. 18. Raporte mbi punën e Policisë Popullore dërguar KQ-së në Tiranë.

⁶⁶ Më gjerësisht shih *AQSH*, F. 14/Str., V. 1948, D. 70 dhe *AQSH*, F. 14/Str., V. 1948, D. 70/1.

⁶⁷ *AQSH*, F. 14/Str., V. 1948, D. 70 fl. 93. "Partia tonë solidarizohet menjëherë me P.K. të (BS), me Inform Byronë, me udhëheqësin e madh Stalinin. Partia jonë ka patur suksese, punon për ngritjen e socializmit në bazë të teorisë marksiste-leniniste. Në këtë rrugë Partia jonë krijoi lidhje të ngushta me P.K. Jugosllave e popullin, konditat e vendit tonë dhe lufta na lidhi, kjo ishte e natyrshme. Nga këto lidhje Partia jonë, A. P. u indinjua kundër poshtërsive të tyre. Duke parë qëndrimin e Partisë Komuniste Jugosllave kundrejt nesh, kjo është e madhe. Komiteti Central i joni së shpejti do të nxjerrë një rezolucion të kuartë mbi këto dhe mbi gabimet tona. Do të përcaktojë mirë ç'rol të poshtër kanë lojtur Udhëheqësit e Partisë Komuniste Jugosllave kundër neve. Kohët e fundit K.Q. i P. K. Shqiptare nxori rezolucionin e Nako Spirut. Në rast se do të kuptohen drejt qëllimet e Partisë Komuniste Jugosllave ne do të zbulojmë shumë gjëra. Ata me qëndrimin e tyre kanë mundur të na futin në disa pozita, na kanë bërë të bëjmë gabime në vijën marksiste e organizative. Ata kanë dash të shtinin në dorë të gjithë Partinë, vendin tonë. Këto gjëra do dalin kuartë. Një gjë është e kuartë se Partia e jonë është e shëndoshë, përpjekjet tona kanë qenë heroike sidomos kohët e fundit".

⁶⁸ *Po aty*, fl. 139-140.

⁶⁹ *AQSH*, F. 14/OU, V. 1948, D. 87, fl. 1. Mbledhje e Byrosë Politike e KQ të PKSH-së, 13-14 maj 1948.

vepronte PKJ-ja dhe në fjalët e Xhoxhi Blushit sa i dëmshëm kishte qenë ndikimi i saj te PKS-ja.⁷⁰ Pandi Kristo në letrën e datës 7 mars 1948, dërguar nga BS-ja kundër Jugosllavisë, kërkoi që të studiohej thellësisht pasi kishte një rëndësi të madhe veçanërisht "për neve".⁷¹ Koçi Xoxe shkoi edhe më tej, duke e quajtur letrën e PKBS-së të një rëndësie historike.⁷² Tito, sipas Xoxes, duhej patjetër të bënte kthesë e nuk duhej ta shihte Jugosllavinë si një brilant të shkëputur nga socializmi.⁷³ Vetë Enver Hoxha i dëgjoi me durim folësit dhe në fjalën e tij, të cilën sipas dokumentit që kam hulumtuar e ka ndrequr disa herë, e cilësoi PKS-ën të fortë pasi e kishte duruar shumë padrejtësinë jugosllave, siç e kishte duruar Bashkimi Sovjetik.⁷⁴ Enver Hoxha e quajti qëndrimin jugosllav antimarksist dhe antisovjetik dhe cilësoi që kjo frazë e tij të përfshihej edhe në notën që do t'i dërgohej ambasadorit sovjetik në Tiranë.⁷⁵

Jugosllavia nuk mund të mbetej pa përgjigje nga udhëheqja shqiptare lidhur me qëndrimet e saj të fundit. Më datë 20 maj 1948, në mbledhjen e radhës të Byrosë Politike u vendos që t'u jepej përgjigje letrave që kishte dërguar Tito, e që sipas lidhshimit shqiptar ishin akuza të rënda ndaj vendit.⁷⁶ Tuk Jakova mori fjalën e pari në këtë mbledhje dhe qëndrimi i tij, lidhur me përgjigjen që duhej t'i kthente Byroja Politike e PKS-ës Jugosllavisë, duhej të ishte i fortë dhe i mbështetur.⁷⁷ Vetë Enver Hoxha në fjalën e tij ishte pak konfuz për sa i përkiste formës, pasi siç diskutoi edhe vetë, çështjet ishin delikate dhe duheshin shtruar drejt.⁷⁸ Ishte i kuptueshëm problemi i Hoxhës. Ai kishte qenë ndjekës i verbër i kësaj politike, që kishte bërë të mundur lidhjen e plotë deri në vasalitet të Shqipërisë ndaj Jugosllavisë. Ai ishte faktori vendimtar për vendin e tij, siç e kam paraqitur në pjesën e dytë në artikullin e mëparshëm të bashkimit të Shqipërisë me Jugosllavinë. Tashmë, atdheu i socializmit kishte goditur aleatin e tij më të ngushtë. Dilema e tij ishte e madhe. Po nëse BS-ja ndryshonte qëndrim përsëri ndaj Jugosllavisë, sikur të mos

⁷⁰ *Po aty*, fl. 44.

⁷¹ *Po aty*, fl. 46.

⁷² *Po aty*, fl. 47.

⁷³ *Po aty*, fl. 48.

⁷⁴ *Po aty*, fl. 50. Pjesë nga fjala e Enver Hoxhës: "Në qoftë se ka që nuk i ka humbur nervat është Partia jonë, Partia jonë ka duruar me durim të gomarit. Atë që tha Pandi për Partinë Bolshevike se ka duruar, është po ashtu edhe për neve".

⁷⁵ *Po aty*, fl. 52.

⁷⁶ *Po aty*, F. 14/OU, V. 1948, D. 89, fl. 1. Mbledhje e Byrosë Politike, 20 maj 1948.

⁷⁷ *Po aty*, fl. 1-2.

⁷⁸ *Po aty*, fl. 10.

kishte ndodhur asgjë? Megjithatë, një përgjigje ndaj letrave të Jugosllavisë edhe për t'i treguar besnikëri BS-së duhej bërë. Më datë 22 maj 1948, në një tjetër mbledhje të Byrosë Politike u aprovua letra që do t'i dërgohej udhëheqjes së PKJ-së.⁷⁹ Në këtë dokument që kam hulumtuar nuk është paraqitur letra që i është dërguar PKJ-së.

Prishja me jugosllavët kërkonte patjetër të gjendeshin "fajtorët" dhe të justifikohesh plotësisht Enver Hoxha dhe enturazhi i tij. Fillimi i goditjes së elementit më të dukshëm projugosllav do të fillonte nga ai vetë pas ardhjes së letres së tretë të BS-së kundër Jugosllavisë. Tanimë ai nuk kishte dyshime se acarimi sovjeta-jugosllav nuk ishte i ndreqshëm, të paktën sa të ishte Stalini gjallë. Më datë 25 maj 1948, Hoxha thirri mbledhjen e radhës të Byrosë Politike për të studiuar letrën e tretë të PKBS-së kundër PKJ-së.⁸⁰ Në këtë mbledhje, Hoxha e tha prerë se tani e tutje çdo qëndrim që do të mbahej ndaj Jugosllavisë duhej të diktohej nga partia bolshevike.⁸¹ Hoxha, pasi dëgjoi edhe diskutimet e "treshes" më projugosllave pas tij, Kristo-Xoxe-Themelko, mori përsëri fjalën duke filluar në këtë mënyrë procesin e rrënimit total të kësaj "treshje". Sipas Hoxhës, diskutimet e tre personave të lartpërmendur ishin të lëkundura, nuk kishin nxjerrë mësimet e duhura nga letrat e BS-së dhe duhej t'i "studionin" më me themel.⁸² Dhe, po në të njëjtin diskutim, Hoxha filloi procesin e rehabilitimit të Mehmet Shehut duke deklaruar:

"Unë i thashë Pandit se Mehmet Shehu nuk ka gabuar dhe Pandi vuri duart në kokë dhe tha [për veten] se nuk ka gabuar; se Mehmet Shehu ka gabuar se është egoist, arrogant, që nuk është komunist i mirë dhe që pajtohesh fare lehtë me Nako Spirun dhe ne e kemi akuzuar për punën e tij në shtatmadhori në lidhje me Jugosllavinë".⁸³

Vënia e duarve në kokë nga ana e Pandi Kristos do të thoshte shumë. Tashmë gjërat do t'i përmbyseshin me shpejtësi atij, Koçi Xoxes dhe Kristo Themelkos. Megjithatë, ende nuk kishte ardhur koha që këta

⁷⁹ *AQSH*, F. 14/OU, V. 1948, D. 90, fl. 1. Provesverbal në dorëshkrim i mbledhjes së Byrosë Politike të KQ të PKSH-së, ku u lexua dhe u aprovua letra që do t'i dërgohej KQ të PKJ-së, 22 maj 1948.

⁸⁰ *Po aty*, F. 14/OU, V. 1948, D. 93, fl. 1. Procesverbal i mbledhjes së Byrosë Politike, 25 maj 1948.

⁸¹ *Po aty*, fl. 25.

⁸² *Po aty*, fl. 30-32. Pjesë nga fjala e Enver Hoxhës: "Unë i thashë Pandit t'i lexonte letrat e Partisë Bolshevike shumë herë".

⁸³ *Po aty*, fl. 31.

tre persona të goditeshin hapur nga Enver Hoxha dhe ai vetë të dilte si shpëtimtari i situatës. Goditja ndaj çdo elementi projugosllav, sipas tij, duhej bërë me kujdes që ai dhe vetëm ai të dilte i panjollësuar.

Nuk do të ishte në fakt aq e thjeshtë për Hoxhën të shpëtonte nga marrëdhënia e ngushtë që kishte ideuar vetë me Jugosllavinë. Për kushtet e Shqipërisë, Jugosllavia kishte hedhur jo pak pará. Më datë 3 qershor 1948, Byroja Politike mbledhet përsëri për të diskutuar letrën që kishte ardhur nga KQ i PKJ-së në përgjigje të letrës dërguar nga PKS-hja, më datë 23 mars 1948.⁸⁴ Letra dërguar nga KQ i PKJ-së u konsiderua nga Byroja Politike pa asnjë bazë, por u vendos që të dërgohej një delegacion nga Komiteti Qendror për të shkuar në Jugosllavi për të diskutuar disa çështje.⁸⁵ Dhe çështjet që duhej të diskutoheshin, siç e pranoi vetë Byroja, ishin ato me karakter ekonomik.⁸⁶ Këto çështje kërkonin zgjidhje të prerë, por Shqipëria ishte tepër e dobët ekonomikisht dhe rrjedhimisht përpara Jugosllavisë e çarmatosur. E vetmja mënyrë për të mbijetuar duke iu falur tërësisht BS-së, ishte që të fillonte menjëherë identifikimi i elementëve si antisovjetikë në Byro dhe në shoqëri.

Denoncimi i të gjitha traktateve dhe marrëdhënieve mes Shqipërisë dhe Jugosllavisë nga qeveria e RPSH-së

Më 6 prill 1948 u zhvillua një mbledhje e rëndësishme në Durrës në prani të delegates të KQ-së (nuk thuhet në dokument emri) për këtë takim, ku u sulmuan tepër ashpër "tradhtarët" Sadik Premtja, Anastas Lulo dhe "tradhtari" më i rrezikshëm nga të gjithë, Nako Spiru.⁸⁷ Nga e dërguara e KQ-së, Nako Spiru u etiketua si tradhtar që donte të shtrembëronte vijën e Partisë, ta dëmtonte atë dhe ishte mik i ngushtë i tradhtarit tjetër Sejfulla Malëshova.⁸⁸ Gjithashtu, Nako Spiru u akuzua se dëshironte të prishte konventën ekonomike ndërmjet Shqipërisë dhe Jugosllavisë dhe se e kishte konsideruar si shitje të Shqipërisë te Tito.⁸⁹ Miqësia e Shqipërisë ndaj Jugosllavisë ishte e paprekshme pasi ishte ky vend i cili, sipas rezolutës së Plenumit VIII, po e ndihmonte në të gjitha

---

⁸⁴ *Po aty*, F. 14/OU, V. 1948, D. 97, fl. 1. Procesverbal i mbledhjes së Byrosë Politike, 3 qershor 1948.

⁸⁵ *Po aty*.

⁸⁶ *Po aty*.

⁸⁷ *Po aty*, F. 14/Str., V. 1948, D. 383, fl. 1. Procesverbal i organizatës bazë të rrethit të Durrësit me rastin e punimit të rezolucionit të Plenumit VIII të PKS-hsë.

⁸⁸ *Po aty*.

⁸⁹ *Po aty*, fl. 2.

drejtimet shtetin tonë.⁹⁰ Në këtë mbledhje u akuzua shkarazi edhe Mehmet Shehu si i afërt me Nako Spirun dhe u shtrua pyetja se përse vijonte të mbante detyra me rëndësi.⁹¹ Madje, në mbledhjen maratonë të celulës [që filloi nga ora 12:00 deri në orën 23:00, e cila u shty për të nesërmen më 7 prill për të përfunduar në orën 22:00 të datës 8 prill], Mehmet Shehut iu vu në dukje egërsia e tij në trajtimin e kundërshtarëve dhe ekzekutimi i 60 personave të lidhur me Ballin me urdhër të tij.⁹² Nako Spiru dhe të tjerët u sulmuan edhe në mbledhjen e celulës së seksionit të Punëve të Brendshme në mbledhjen e jashtëzakonshme, që u mbajt në datën 6 prill 1948.⁹³

Kjo mbledhje do të rezultonte e dështuar. Marrëdhëniet me Jugosllavinë ishin shumë pranë përfundimit të hidhur. Në një notë verbale të datës 20 prill 1948, të dërguar nga Enver Hoxha për Titon, i kërkohej këtij të fundit që të përshpejtoheshin punët për largimin e të gjithë instruktorëve dhe delegatëve ushtarakë jugosllavë nga Shqipëria.⁹⁴ Ky ishte vetëm fillimi i acarimit shqiptaro-jugosllav. Dy muaj më vonë, më 29 qershor 1948, Enver Hoxha në cilësinë e kryeministrit do të urdhëronte që në çdo institucion shtetëror duke filluar nga Kuvendi Popullor dhe duke përfunduar te zyra më e fundit e Komitetit të Partisë në rrethe, të hiqej menjëherë portreti i Titos dhe të mbahej vetëm portreti i tij dhe i Stalinit.⁹⁵ Qesharak është fakti se Hoxha për portretin e tij i

⁹⁰ *Po aty*. "Neve kemi miq të sinqertë që na ndihmojnë. Kemi Jugosllavinë e Marshallit Tito, Bashkimin Sovjetik dhe Bullgarinë e Dimitrovit".

⁹¹ *Po aty*, fl. 3. Pjesë nga pyetja e Vasil Vrahoritit: "Pse Mehmet Shehu i cili paska marrë pjesë në tradhtinë e Nako Spirut qëndron akoma në një detyrë të madhe?"

⁹² *Po aty*, fl. 18. "Krahas me këtë lidhje dhe çështjen e Mehmet Shehut. Partia nuk lejonte që të bëheshin masakrime por këtë e dënonte; ndërsa Mehmeti e ka bërë. Kur dëgjohej emri i tij, kundërshtarët vendosnin të mos dorëzoheshin vetë, duke thënë se komunistat u nxirrnin sytë. Japim shembullin në vitin 1944, kur ka luftue në rrethet e Lushnjës ka kapë 60 njerëz të hedhur me Ballin dhe i ka pushkatuar. Ky veprim nuk ishte i drejtë dhe u godit nga Partia. Mehmeti ka bërë që nga shpirti i tij egoist të luftonte kaq shumë për të dalë në krye të Ushtrisë".

⁹³ *Po aty*, fl. 29.

⁹⁴ *Arkivi i Ministrisë për Europën dhe Punët e Jashtme i Republikës së Shqipërisë* (Fondet MPJ) (më tej: *AMPJ*), Viti (më tej: V.) 1948, Dosja (më tej: D.) 162, fl. 4. Notë nga ministri i Punëve të Jashtme i RPSH-së Enver Hoxha për mareshalin Tito, 20 prill 1948.

⁹⁵ *AMPJ*, V. 948, D. 163, fl. 1. Urdhër i Enver Hoxhës për heqjen e portretit të Titos nga zyrat shtetërore.

drejtohet vetes në vetën e tretë me shprehjen "Komandantit tonë".⁹⁶ Gjithashtu, më datë 9 tetor 1948, MPJ e Shqipërisë mori njoftim nga ambasada shqiptare në Beograd lidhur me listat e sakta të familjeve kosovare që ishin konsideruar "të papërshtatshme", në mënyrë që të riatdhesoheshin në Jugosllavi.⁹⁷ Qëndrimi i pjesëtarëve të këtyre familjeve konsiderohej armiqësor, ndaj duheshin larguar.⁹⁸ Nga ana e saj, edhe Jugosllavia kishte marrë masat përkatëse. Sipas një njoftimi në dhjetor të vitit 1948 të ambasadës në Beograd, mësuesit shqiptarë që jetonin në Kosovë e Metohi dhe Maqedoni pengoheshin nga autoritetet jugosllave të hynin në kontakt me ambasadën shqiptare.⁹⁹

Duke qenë se marrëveshjet me Jugosllavinë kishin qenë guri i themelit të çdo politike të hartuar nga qeveria shqiptare, duke filluar nga akordi i datës 25 shkurt 1945 mbi shkëmbimet reciproke tregtare,¹⁰⁰ tashmë pas letrave të dërguara nga BS-ja dhe pas mbledhjeve maratonë të cilat i kemi diskutuar më lart, duhej bërë një ndryshim i fortë 180 gradë. Më 30 qershor 1948, qeveria e RPSH-së nën drejtimin e Enver Hoxhës i cili në mbledhje nuk lejoi askënd të fliste, i bëri me dije anëtarët e qeverisë se do të denoncoheshin të gjitha traktatet politike dhe ekonomike të nënshkruara ndërmjet Shqipërisë dhe Jugosllavisë.¹⁰¹ Enver Hoxha në fjalën e tij denoncoi çdo marrëveshje me qeverinë jugosllave, pasi me një qeveri të tillë nuk mund të bashkëpunohej më.¹⁰²

⁹⁶ *Po aty*. "Në çdo rast mbledhje, mitingje, parakalime, manifestime etj., do të jetë vetëm fotografia e shokut Komandant dhe e shokut Stalin. Në zyrat Shtetnore do të mbahet vetëm fotografia e Komandantit tonë dhe e shokut Stalin. Kryeministri Enver Hoxha, firma, vula".

⁹⁷ *Po aty*, V. 1948, D. 215, fl. 3. Njoftim nga ambasada e RPSH-së në Beograd për Ministrinë e Punëve të Jashtme në Tiranë, 9 tetor 1948.

⁹⁸ *Po aty*, fl. 5.

⁹⁹ *Po aty*, fl. 28. Njoftim i ambasadës së RPSH-së në Jugosllavi për Ministrinë e Punëve të Jashtme, 24 dhjetor 1948.

¹⁰⁰ *Po aty*, V. 1948, D. 167/1, fl.1/3. "Marrëdhëniet tregtare të viteve 1946-1947 ndërmjet Shqipërisë dhe Jugosllavisë".

¹⁰¹ *Po aty*, F. 490/Këshilli i Ministrave (më tej: KM), V. 1948, D. 322, fl. 4-5. Procesverbal i mbledhjes së Këshillit të Ministrave mbi informimin e qeverisë për rezolucionin e Byrosë Informativë për gjendjen në PK Jugosllave dhe mbi denoncimin e marrëdhënieve me Jugosllavinë, 30 qershor 1948; shih edhe *po aty*, V. 1948, D. 167, fl. 30-33. Mbi marrëveshjet ekonomike ndërmjet Shqipërisë dhe Jugosllavisë.

¹⁰² *Po aty*, fl. 4. Pjesë nga fjala e Enver Hoxhës: "A do t'i vazhdojmë këto marrëdhënie? Këto marrëdhënie me një qeveri të tillë s'mund t'i vazhdojmë, se janë në rrugë të gabuar antishqiptare. Këto marrëveshje duhet t'i denoncojmë. Arsyet tona janë të mëdha që këto marrëdhënie të quhen nul. Të forcojmë traktatin e miqësisë të ndihmës

Kishte edhe një problem tjetër në marrëdhëniet e Shqipërisë me Jugosllavinë. Përveç anës financiare vendi kishte nevojë urgjente për t'u rindërtuar. Përgjigjen e kësaj dileme në po të njëjtën mbledhje e dha vetë kryeministri. Ai shpjegoi se për rindërtimin e Shqipërisë tani e tutje do të ndihmonin vendet e tjera të demokracive popullore dhe, në radhë të parë, Bashkimi Sovjetik.¹⁰³

Në fakt, sipas njoftimeve nga MPJ e Shqipërisë, që në muajin maj 1948, marrëdhëniet me Jugosllavinë kishin qenë të ftohta.¹⁰⁴ Diplomatët shqiptarë në Beograd, sipas këtyre njoftimeve, nuk e kishin më "derën e hapur" në Ministrinë e Punëve të Jashtme dhe shpeshherë nuk arrinin të takonin asnjë diplomat jugosllav.¹⁰⁵ Gjithashtu, edhe informacionet lidhur me familjet shqiptare në Kosovë e Metohi ishin gjithnjë e më të pakta.¹⁰⁶ Po ashtu, nga të gjitha ambasadat e Shqipërisë në vendet e Kampit Socialist, deri në fundin e vjeshtës së vitit 1948, raportet që vinin në Tiranë ishin të shumta lidhur me qëndrimin *en block* të demokracive popullore kundër Jugosllavisë dhe ky fakt ishte një lehtësim i madh për Enver Hoxhën.¹⁰⁷ Kështu, raportet e ambasadës shqiptare në Pragë dërgonin informacione në Tiranë për gjendjen ekonomike në Jugosllavi, sipas së cilës ajo konsiderohej si "mjaft e keqe".¹⁰⁸ Është në fakt, mjaft i çuditshëm ky informacion pasi, siç e pasqyron vetë dokumenti, një vit më parë gjendja ekonomike e Jugosllavisë ishte "e lulëzuar".¹⁰⁹

Prishja e marrëdhënieve ndërmjet dy vendeve, do të shoqërohej edhe me një përhapje të gjerë të materialit propagandistik në vend dhe më datë 30 qershor 1948, gazeta "Bashkimi" botoi të plotë Komunikatën e mbledhjes së Byrosë Informative kundër "tradhtisë" së Jugosllavisë.¹¹⁰ Më 16 korrik 1948 nga Kukësi erdhi njoftimi në KQ, në Tiranë, se ishin

reciproke për marrëdhënie të ardhshme me popujt e Jugosllavisë, të cilët do të kenë një udhëheqje me të vërtetë të shëndoshë. Pra, unë propozoj që të denoncohen të gjitha marrëdhëniet e protokollet që kemi me Jugosllavinë dhe njëkohësisht të gjithë jugosllavët që janë në zyrat tona shtetërore të largohen brenda 48 orëve nga vendi ynë".

¹⁰³ *Po aty*.

¹⁰⁴ *Po aty*, V. 1948, D. 156, fl. 1. Mbi marrëdhëniet shqiptaro-jugosllave.

¹⁰⁵ *Po aty*.

¹⁰⁶ *Po aty*, fl. 2, 26.

¹⁰⁷ *Po aty*, fl. 58-70.

¹⁰⁸ *Po aty*, fl. 76.

¹⁰⁹ *Po aty*.

¹¹⁰ *Po aty*, V. 1948, D. 216, fl. 156. Komunikatë mbi mbledhjen e Byrosë Informative të partive komuniste dhe punëtoresh, gazeta "Bashkimi", nr. 1093, 30 qershor 1948.

përhapur fjalë propagandistike mbi dislokimin e forcave të shumta ushtarake jugosllave në kufirin midis dy vendeve.¹¹¹ Gjithashtu, më datë 31 korrik, në qytetin e Kukësit forcat e Sigurimit kishin gjetur broshura propagandistike në mbrojtje të vijës së PKJ-së duke hedhur poshtë vendimin e Informbyrosë.¹¹² Në një parullë tjetër në muajin shtator 1948, Enver Hoxha quhej gënjeshtar dhe i bëhej thirrje popullit shqiptar të mos i besonte, pasi regjimi i tij ishte një regjim terrori dhe shtypjeje.¹¹³

Përfundime

Për të mbyllur këtë pjesë të tretë të këtij studimi, për gjetjen e materialeve që kam cituar besnikërisht nga arkivat shqiptarë dhe nga literatura ndërkombëtare, ishte shumë e vështirë. Në këtë artikull u ndesha me një skepticism të lartë nga ana e recensentëve, të cilët kundërshtonin argumentet e mia lidhur me arsyen e prishjes së marrëdhënieve Jugosllavi-BS fillimisht dhe më pas ato Shqipëri-Jugosllavi. Edhe pse nuk paraqitën asnjë argument apo provë shkencore të re për të hedhur poshtë argumentet e mia, sepse vijonin t'i qëndronin tezës së vjetër – shkakut ideologjik të prishjes së marrëdhënieve, përsëri i falënderoj që gjetën kohë për të lexuar dhe për të dhënë mendime për këtë pjesë të tretë të studimit tim, që në fakt ishin edhe një shtysë për mua për të përforcuar tezën time me disa shtesa. Duke qenë se studimi ka edhe një pjesë të katërt që është e fundit, aty do të tregohet edhe më gjerësisht arsyeja për të cilën kam shkruar më lart e prishjes së marrëdhënieve shqiptaro-jugosllave, që është kryekëput ekonomike. Provat financiare që iu paraqitën Byrosë Politike në vitin 1949, nga një komision i posaçëm i përbërë nga figura të larta të pushtetit komunist (emrat dhe paraqitjen e këtyre provave do t'i pasqyroj në artikullin e

¹¹¹ *AQSH*, F. 14/Str., V. 1948, D. 271, fl. 1. Korrespondencë e komiteteve të partisë të rrethëve me Komitetin Qendror të PKSH-së, në lidhje me materialin propagandistik të revizionistëve jugosllavë shpërndarë në Shqipëri nga elementët armiq në Shqipëri në shërbim të UDB-së.

¹¹² *Po aty*, fl. 5.

¹¹³ *Po aty*, fl. 14. "Mos i dëgjoni gënjeshtret e Enverit me shokët e tij që populli pati gjitha shpresat ke ay dhe pritte premtimet e dhana, por ma në fund nuk ia dha popullit atë që i kishte premtue gjatë Luftës Nacional-Çlirimtare në të cilën ju po e shifni dhe ju vet se premtimet e lirisë së popullit tonë shqiptar janë dhanë terrore, burgime të pafajshmëve, mbytje në dru si ka ndodhë këto ditët e fundit në rrethin Koplík e ndër vende të tjera... Ju bajmë thirrje që të vini çeta-çeta dhe të bashkoheni me vllaznit tuej që ju presin në Jugosllavi dhe për së shpejti do të ktheni në tokën e lirë shqiptare me një demokraci popullore (Shqiptarët që kërkojnë Liri)".

radhës në “Studime historike”), u morën si shembull edhe në vitin 1984 një vit para vdekjes së Enver Hoxhës, kur udhëheqja komuniste shqiptare [Byroja Politike] donte të dinte nivelin e marrëdhënieve ekonomike me Jugosllavinë dhe si mund të manovronin lidhur me borxhin ende të pashlyer në atë kohë ndaj fqinjit verior.

Burime dhe bibliografi:

Arkiva:

Arkivi Qendror i Shtetit i Republikës së Shqipërisë (AQSH)

Fondet:

F. 14/Organet Udhëheqëse (OU): 1948.

F. 14/Strukturat (Str.): 1948.

F. 490/Këshilli i Ministrave (KM): 1948.

Arkivi i Ministrisë për Europën dhe Punët e Jashtme i Republikës së Shqipërisë (AMPJ): 1948.

Literaturë historiografike:

Haug, Hilde Katrine. *Creating a Socialist Yugoslavia; Tito, communist leadership and the national question*. New York: I.B. Tauris, 2012.

Unkovski-Korica, Vladimir. *The economic struggle for power in Tito's Yugoslavia; from World War II to Non-Alignment*. London: I.B. Tauris, 2016.

Lalaj, Ana. "Shqipëria në vitet '40 – fqinjësi e vështirë, në konferencën shkencore "Shqipëria në kuadrin e sfidave globale të sigurisë". Tiranë: UFO University Press, 29 prill 2011.

Armour, Ian D. *A history of Eastern Europe 1918 to the present; Modernisation, Ideology and Nationality*. London: Bloomsbury Academic, 2021.

Boriçi, Gjon. *Marrëdhëniet shqiptaro-kineze në Luftën e Ftohtë 1956-1978*, bot. II. Tiranë: GEER, 2022.

...continues from the previous issue 2023/2

GJON BORIÇI

Institute of History / Academy of Sciences of Albania
gjon.borici@asa.edu.al

S u m m a r y

A VIEW IN POLITICAL-ECONOMIC TERMS BETWEEN ALBANIA AND YUGOSLAVIA
IN THE PERIOD 1945-1949
(Part three, April -September 1948)

The third part of this paper deals with the sharp problems in the first line between Yugoslavia and the Soviet Union as a consequence of ideological rifts that in true were economic between Tito and Stalin. The Yugoslav leader rejected Stalin's proposal to sign a trade agreement which was totally in favor of the Soviet Union. Through this agreement Staling aimed to better control Yugoslavia economically and consequently politically. Tito's decline to sign Stalin's trade agreement led to uncompromised political clash between the two leaders, and Stalin expelled Yugoslavia from COMINFORM. In this tense situation between the two important countries of the socialist camp, Albania was in a very difficult position. The Albanian Politbureau was in the last stages of concluding the union within a confederation with Yugoslavia, and now was facing the uncompromised rift between the Soviet Union and "sister" Yugoslavia. For the communist Albanian leader Enver Hoxha, was no dilemma but to accuse Yugoslavia for treason and to totally rely on the Soviet Union by taking the stand "ordered" by Stalin to denounce all the agreements and cooperation with Yugoslavia.

